

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ Й ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТИКИ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЖУРНАЛІСТИКИ

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У ПЕРІОД ІНФОДЕМІЇ:
ТЕНДЕНЦІЇ, ІНСТРУМЕНТИ, ТЕХНОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студентка II курсу 261М групи
Спеціальності 061 Журналістика
Освітньо-професійної (наукової) програми
Журналістика

Фуглевич Катерина Андріївна

Керівник: кандидат філологічних наук, доцент,
Рембецька Ольга Віталіїна

Рецензент: представник Національної ради з
питань телебачення і радіомовлення в
Херсонській області, член правління
Херсонської обласної організації
Національної спілки журналістів України
Мовчан Сергій Олексійович

Херсон – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Медіаграмотність у період інфодемії: теоретичні основи дослідження	7
1.1. Медіаграмотність як актуальна компетентність у сучасному світі. ..	7
1.2. Визначення основних понять дослідження.....	10
1.3. Основні інструменти протидії дезінформації.....	11
РОЗДІЛ 2. Аналіз фейків, маніпуляцій у період інфодемії	15
2.1. Аналіз фейкових повідомлень про ліки, способи лікування в медіа просторі.....	15
2.2. Аналіз панічних фейків у період інфодемії.....	25
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні XXI століття – це інформаційне століття, в якому відбувається надшвидкісний потік інформації. Тому наразі питання медіаграмотності є актуальним, оскільки важливим для сучасної людини стає здатність критично й усвідомлено сприймати, оцінювати медіатексти, медіаінформацію, розпізнавати маніпуляції, фейки, пропаганду тощо.

Крім того, 2020 рік приніс людству пандемію, що спричинив вірус Covid 19. Більшість населення опинилося в інформаційному вакуумі, коли була відсутність достатньої кількості інформації у певному середовищі чи на певній території. У такій стресовій та кризовій ситуації людина потребує значно більше інформації. Основним джерелом інформації, новин в цій ситуації були соціальні мережі. Саме вони стали джерелом фейків, дезінформації, маніпуляцій.

Споживаючи інформацію в період пандемії коронавірусу, важливим є перевіряти повідомлення, знати правила верифікації медіа текстів, зображень. Інформація, яке несе емоції, цифри, фотозображення, підлягає перевірці джерела походження, авторства. Тому питання медіа грамотності в період пандемії, а саме знання технологій, інструментів для перевірки інформації, важливі як ніколи.

В українській журналістиці питанням медіаосвіти та медіа грамотності приділяло увагу багато дослідників. Серед них це Волошенюк О.В., Іванов В.Ф., які виступили авторами таких навчально-методичних посібників, як «Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» (Київ, 2020 р.), «Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти» (Київ, 2020 р.).

Академія української преси сприяла появі таких видань, як: практичного посібника Вальорскої М. Агнешки «Діпфейк та дезінформація» (Київ, 2020 р.); навчального посібника «Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди» (Київ, 2020 р.); за підтримки Фонд Фрідріха Науманна за Свободу було видано посібник «Як можна протидіяти «фейковим новинам»? Аналіз» (Київ, 2019 р.).

Було видано ряд праць практичного характеру серед яких варті уваги: «Абетка візуальної грамотності» за редакцією Волошенюк О., Іванова В., Євтушенко Р. (Київ, 2019 р.), «Практичний посібник з медіаграмотності для мультиплікаторів» за загальною редакцією В. Ф. Іванова (Київ, 2019 р.).

Базовими стали підручники «Медіаосвіта та медіаграмотність» для студентів педагогічних коледжів (Київ, 2019 р.), «Медіаграмотність: Підручник для вчителя» за загальною редакцією В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк (Київ, 2014 р.).

Однак попри наявність великої кількості праць з медіаграмотності, досліджень щодо медіаграмотності в період пандемії коронавірусу відсутні, що й робить пропоноване дослідження актуальним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Тема дослідження тісно пов'язана з науково-дослідною темою «Актуальні проблеми сучасного мас-медійного простору» № 0117 U 001732, над якою працює кафедра української філології та журналістики Херсонського державного університету.

Мета дослідження полягає в тому, щоб проаналізувати сучасні тенденції, інструменти та технології в період інфодемії, що формують компетентність медіаграмотності під час пандемії коронавірусу.

Для розв'язання поставленої мети передбачено розв'язання таких **завдань**:

1) розкрити теоретичні основи дослідження, окресливши медіа грамотність як актуальну компетентність у сучасному світі;

2) подати визначення основних понять дослідження: медіа грамотність, медіаосвіта, фейк, маніпуляція, дезінформація, інфодемія.

3) виділити та проаналізувати основні інструменти протидії дезінформації у період пандемії коронавірусу;

5) здійснити аналіз фейкових повідомлень про ліки, способи лікування в медіапросторі;

6) проаналізувати панічні фейки у період інфодемії;

7) зробити висновки та узагальнення дослідження.

Об'єктом дослідження є поняття медіаграмотності у період інфодемії.

Предметом дослідження є тенденції, інструменти та технології, які необхідно застосовувати у період інфодемії.

Джерельна база дослідження. У своєму дослідженні ми використовували базу фейків, маніпуляцій для аналізу з платформи «По той бік пандемії» – інформаційний ресурс, платформа (<https://coronafakes.com>), що об'єднала журналістів, фактчекерів, фахівців, метою яких було перевірка та спростовують фейків про коронавірус.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у роботі використано комплекс загальнофілософських, загальнотеоретичних та емпіричних методів: метод концептуального аналізу; конкретно-історичний метод; типологічний метод; подієвий аналіз; ілюстративний метод; статистичний аналіз; загальнотеоретичні методи; функціональний аналіз; структурний аналіз.

Наукова новизна одержаних результатів. Науковою новизною роботи є комплексний аналіз публікацій, постів, повідомлень у соціальних мережах на тему пандемії коронавірусу, під час якого використано ряд інструментів, технологій для фактчек дослідження.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Теоретичні узагальнення, висновки та пропозиції можуть стати джерелом для студентів, які цікавляться медіаграмотністю, верифікацією текстів, фактчек дослідженнями, спростуваннями фейків, виявлення маніпуляцій у медіа; для підготовки студентів до семінарських, практичних занять з курсів «Медіаграмотність», «Журналістська етика», «Медіавиробництво».

Апробація роботи. Основні теоретичні положення роботи висвітлено в публікації «Перевірка інформації в період пандемії коронавірусу як ознака медіа грамотності» в альманасі «Магістерські студії» (Херсон, 2020 р.).

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 32 найменування.

РОЗДІЛ 1.

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У ПЕРІОД ІНФОДЕМІЇ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Медіаграмотність як актуальна компетентність у сучасному світі

Сьогодні в період пандемії, спричиненої вірусом Covid 19, людство нашої планети опинилося в інформаційному вакуумі, коли відсутня достатня кількість інформації про цей вірус, методи лікування, наслідки. Громадськість заповнює цю пустоту, шукаючи необхідну інформацію у просторах Інтернету, соціальних мережах. Саме цим і користуються фейкоботи, які створюють і розповсюджують неправдиву, маніпулятивну інформацію про вірус.

Саме сьогодні, як ніколи, важливо бути медіаграмотним, вміти розпізнати фейки, маніпуляції, дезінформацію, критично мислити і піддати кожен медіатекст аналізу.

В Україні увага до медіаосвіти та медіаграмотності посилилася лише в останні роки від часу анексії Криму та окупації Сходу України, воєнний дій на цій території. Її проблеми в контексті світового інформаційного простору досліджували такі українські вчені, як О. Баришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, Н. Горб, В. Іванов, Т. Іванова, Г. Почепцов, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Б. Потятиник, І. Чемерис та багато інших.

Позитивним стало проведення круглих столів, загальнонаціональних інтернет-конференцій, реалізуються певні медіаосвітні проекти, засновано ряд інтернет сайтів. Так, Академія української преси, яка є незалежною організацією, продукує ключові ініціативи в сфері медіаосвіти та перекваліфікації журналістських

кадрів в Україні, сприяє поширенню медіаграмотності та європейських стандартів журналістики, якісно інформуючи суспільство за допомогою досліджень, навчання та публікацій фахових видань.

Основним завдання Академія української преси вбачає у сприянні поінформованому та критичному споживанню медіа українським суспільством та дотриманню стандартів соціально-відповідальної журналістики в Україні.

Академією були підготовлено ряд навчальних матеріалів з медіа грамотності та медіаосвіти, серед варто зазначити такі, як:

1. Волошенюк О.В., Чорний О. В. Методика формування умінь з медіаграмотності на заняттях з інтегрованого курсу «Мистецтво» в НУШ. Навчально-методичний посібник. / О. В. Волошенюк, О.В. Чорний. – Київ: Академія української преси, Центр Вільної Преси, 2020. – 54. с.

2. Навчальний календарик розвитку критичного мислення. Робочий зошит для дітей старшого дошкільного віку / Степанова Н. М. — Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2020. — 73 с.

3. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти. Навчально-методичний посібник. / За редакцією О.В. Волошенюк; В.Ф. Іванова; Г.А. Дегтярьова. – Київ: АУП, ЦВП, 2020. – 79 с.

4. Вальорска М. Агнешка Діпфейк та дезінформація : практ. посіб. / Агнешка М. Вальорска ; пер. з нім. В. Олійника – К. : Академія української преси ; Центр Вільної Преси, 2020. – 36 с.

5. Освітні практики із запобігання інфодемії, або Як не ізолюватися від правди. Навчальний посібник / Волошенюк О. (розділ 2, 3, 5), Дегтярьова Г. (розділ 2), Каліберда М. (розділ 1), Мокрогуз О. (розділ 3), Потапова В. (розділ 4), Шаламов Р. (розділ 1) / За редакцією Волошенюк О., Євтушенко Р., Іванова В., Кулакова А. – Київ: АУП, Інтерньюз-Україна, ЦВП, 2020. – 68 с.

6. Як можна протидіяти «фейковим новинам»? : Аналіз. – Київ: Фонд Фрідріха Науманна за Свободу, Академія української преси, 2019.

7. Абетка візуальної грамотності / Баликін І., Волошенюк О., Чорний О., Федченко О. / За редакцією Волошенюк О., Іванова В., Євтушенко Р. – Київ : АУП, ЦВП, 2019.

8. Практичний посібник з медіаграмотності для мультиплікаторів / За загал. ред. В. Ф. Іванова. – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. – 100 с.

9. Медіаосвіта та медіаграмотність. Підручник для студентів педагогічних коледжів. – Київ: Академія української преси, Центр вільної преси, 2019. – 432 с.

10. Медіаграмотність: Підручник для вчителя / Сінді Шейбе, Фейз Рогоу; Перекл. з англ. С. Дьома; за загал. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк. – К. : Центр вільної преси, Академія української преси, 2014. – 319 с.

Окрім видавничої діяльності АУП спрямовує свою роботу на проведення семінарів, тренінгів, вебінарів з медіаграмотності, протидії маніпуляціям, особливостям висвітлення подій у період пандемії коронавірусу.

Окремо свою роботи представники академії направляють на підготовку висококваліфікованих тренерів з медіаграмотності та запровадження медіаграмотності у навчальний процес як навчальну дисципліну у закладах середньої та вищої освіти. Другий рік поспіль оголошено конкурс на участь представників закладів вищої освіти проєкті «Вивчай та розрізняй: інфо-медійна грамотність», під час якого проводяться ряд вебінарів щодо впровадження інфо-медійна грамотності у навчальний процес.

1.2. Визначення основних понять дослідження

Для того, щоб розуміти основні поняття, якими ми будемо оперувати у нашому дослідженні, необхідно з'ясувати тлумачення основних термінів.

Як зауважують автори праці «Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд», «медіаосвіта – це навчання теорії та практичним умінням для опанування сучасними мас-медіа, які розглядаються як частина специфічної, автономної галузі знань у педагогічній теорії та практиці; її слід відрізнити від використання медіа як допоміжних засобів у викладанні інших галузей знань, таких як, наприклад, математика, фізика чи географія» [17, с. 3].

Поняття медіаграмотність використовують паралельно з медіаосвітою, адже більшість дослідників вважають, що медіа грамотність – це частина і результат медіаосвіти. Як наголошують автори праці «Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд», медіаграмотність – «це здатність критично й усвідомлено оцінювати медіатексти, підтримувати критичну дистанцію щодо популярної культури та чинити спротив маніпуляціям» [17, с. 21].

На думку В. Іванова, «навчання медіаграмотності має надати студентам і учням можливості: розвивати здатність, знання та відносини, що необхідні для аналізу способів, за допомогою яких медіа активно конструюють реальність; отримувати знання соціального, культурного, політичного та економічного значення цих конструкцій та цінностей, які вони розповсюджують; розвивати рівень оцінки та естетичного сприйняття медіатекстів; декодувати медіатексти, щоб розпізнати та оцінити культурні цінності, практичну значущість, ідеї, що містяться в них» [17, с. 21].

Як заявив генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я Тедрос Аданом Гебреісус, «інфодемія – це лавина дезінформації, нагнітання й залякування у бажанні масмедій підняти

власні рейтинги, псевдонаукових порад та інтерпретацій, що накриває світ і серйозно ускладнює боротьбу з реальною проблематикою зупинення та подолання хвороби» [6].

Дослідниця І. Мудра у праці «Поняття «фейк» та його види у ЗМІ» стверджує, що «фейком називають недостовірну, неправдиву інформацію, неперевірений фактаж. Фейк – це підробка, фальшивка, яка розповсюджується спеціально для того, щоб дезінформувати аудиторію. Фейками називають фотографії, які зроблені у фотошопі, спеціально створені відеоролики, написані або вигадані неправдиві новини, які важко відрізнити від правдивих. Також фейками називають створені акаунти вигаданих людей у соціальних мережах, через які розповсюджується неправдива інформація» [19, с.184-185].

Як зазначено в Енциклопедії сучасної України, «дезінформація – це спотворена, свідомо неправдива, провокаційно-тенденційна інформація, поширена як правдива з метою введення в оману громадськості, політичних опонентів, конкурентів тощо. Дезінформацією також називають сам процес поширення у ЗМІ та інший спосіб викривлених або свідомо неправдивих відомостей» [8].

Як зазначено у Вікіпедії, «медіаманіпуляція – вид психологічного впливу, що здійснюється через пресу (газети, журнали, книги), радіо, телебачення, інтернет, кінематограф, звуко- та відеозаписи, відео- та телетексти, рекламні щити та панелі, домашні відеоцентри, що поєднують телевізійні, телефонні, комп'ютерні та інші лінії зв'язку, соціальні мережі, що призводить до пробудження в об'єкта впливу намірів, які змінюють його бажання, настрої, поведінку, погляди тощо» [15].

1.3. Основні інструменти протидії дезінформації

XXI століття – інформаційне століття, що призводить до надшвидкісного потоку інформації. Сьогодні у світі за 60 секунд

відбувається: 3800 000 запитів у Google, 49 000 постів в Instagram, 4500000 перегляд відеороликів You Tube, 293 000 дописів у Фейсбуці, 510 000 коментарів у Фейсбуці, 300 нових сторінок у Фейсбуці. Це говорить про те, що потік інформації дуже швидкий, людина щодня потребує у більшій кількості інформації.

У стресових та кризових ситуаціях людина потребує значно більше інформації. Інколи відбувається так, що вона опиняється в інформаційному вакуумі, коли відсутня достатня кількість інформації у певному середовищі чи на певній території. Тоді основним джерелом інформації, новин стають соціальні мережі, Інтернет. Саме вони і стала тим джерелом, де дуже часто розповсюджується неправдива інформація.

Сьогодні в часи пандемії, що спричинив вірус Covid 19, важливим для громадськості є вміння розпізнавати неправдиву, фейкову, маніпулятивну інформацію.

Серед основних критеріїв перевірки інформації, як вважає дослідниця О. Рембецька, є перевірка наявності у публікації вказівки на країну, місто, де відбулася подія; дати, коли сталася подія. Ці дані є дуже важливими, адже вони є тим критерієм, за яким можна твердити, що інформація повна. Якщо в повідомленні відсутня вказівка на місце, час події або вона неповна, це означає, що порушені основні стандарти журналістики, серед яких інформативність, повнота, точність інформації. Важливим є вказівка назви населеного пункту, де відбулася подія, зазначення конкретного часу та умов події. Узагальнення типу «в одному з міст Італії» не припустимо для журналістики.

Ще одним з критеріїв є перевірка першоджерела та авторства. Досить важливим є перевірка джерела розповсюдження інформації, необхідно вивчити, чи авторитетним щодо достовірності є сайт, медіа ресурс, що поширює новину. Треба перевірити, чи можна довіряти цьому ресурсу. Щороку громадські організації проводять соціологічні дослідження та оприлюднюють рейтинги медіа щодо їх компетентності,

дотримання журналістських стандартів щодо достовірності, точності, оперативності, балансу думок. Тому необхідно перевіряти такі медіа за цими рейтингами і довіряти лише перевіреним ЗМІ.

Важливим є перевірка авторства матеріалу. Необхідно знайти інформацію про автора, його місце роботи, його популярність, відомі праці. Якщо матеріал не містить вказівки на автора, то це може свідчити про неправдивість інформації.

Якщо публікація містить покликання на думки експертів, науковців, фахівців, також необхідна перевірка експертних думок, хто про це говорить. Має бути чітко зазначено ім'я, прізвище експерта, де він працює, посада його, відомі його праці. Не допускається зазначення у публікації таких дописів, як: лікар з Італії, лікар-вірусолог з США, японські (китайські, американські) вчені рекомендують, медсестра з Уханя тощо. Мають бути вказані конкретні прізвища таких експертів та місце їх роботи, що теж необхідно перевірити, чи справі це експерт у цій галузі, які праці видані у нього. Також важливо, щоб у публікації були наявні думки 2-3 різних експертів, це говорить про дотримання стандартів журналістики в публікації.

Важливою та необхідною є перевірка інформації на офіційних сайтах організацій або інших відкритих джерелах інформації. Що стосується пандемії коронавірусу, то всю необхідну інформацію можна знати на таких ресурсах: Всесвітньої організації охорони здоров'я (<https://www.who.int/countries/ukr>), Міністерства охорони здоров'я України (<https://moz.gov.ua>), Центру громадського здоров'я МОЗ України (<https://phc.org.ua>), Урядового сайту COVID 19 – (<https://covid19.com.ua>). Там щодня публікується інформація про вірус Covid 19, його поширення по світу та Україні, кількість хворих, рекомендації та порада щодо виявлення, лікування вірусу.

Необхідним є перевірка фотоматеріалів щодо справжності, адже багато фотографій робиться за допомогою програм фотошопа,

накладання інших фото, а також часто беруть фото, зроблене давно, яке не стосується цих подій і докладається до іншого тексту.

Головними маркерами маніпуляцій та фейків в медіа текстах є:

- використання емоційної лексики, це можуть бути емоційні прикметники (чудові, вражаюча, неймовірна новина); вживання таких слів, що акцентують увага читачів (увага, обережно, усім читати, передайте); використання дієслів наказового способу (передайте, прочитайте, не зволікайте, зателефонуйте);

- використання цифрових показників, поширення фото з короткими підписами, посилання на експертів типу: молодий лікар з Китаю, Уханю, лікар-вірусолог із США, професор з інституту раку, українка, яка виживала від коронавірусу, таємна розсилка МОЗ, брати-куми з СБУ та інших організацій.

Отже, опинившись під тиском інформації із соціальних мереж в умовах пандемії коронавірусу, необхідно використовувати інструменти медіаграмотності, серед яких варто виділити: критичне мислення, аналіз медіатекстів, фактчекінг, тобто перевірка подій, фактів, цифрових даних, документів, публічних заяв, фото, відеоматеріалів. Саме це надає можливість розпізнати маніпуляції, викрити фейки, протидіяти дезінформуванню.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФЕЙКІВ, МАНІПУЛЯЦІЙ У ПЕРІОД ІНФОДЕМІЇ

2.1. Аналіз фейкових повідомлень про ліки, способи лікування в медіапросторі

У першу хвилю коронавірусу та з початком пандемії було створено інформаційний ресурс, платформу «По той бік пандемії» (<https://coronafakes.com>), що об'єднав журналістів, фактчекерів, фахівців, метою яких було перевірка та спростовують фейки про коронавірус. Це команда волонтерів, до якої увійшли такі організації, як: По той бік новин (Інститут розвитку регіональної преси), Без брехні, Наші гроші Львів, Кавун. City, Букви, а також незалежні фахівці з України та Німеччини.

Авторкою цієї ініціативи стала Альона Романюк, редакторка інформаційної кампанії «По той бік новин». Редакція спростовує фейки, розповідає, як працюють маніпуляції та пояснює складні речі простою мовою. За бажанням кожен громадянин, який сумнівається в достовірності інформації, може надіслати її для перевірки, для цього необхідно доєднатися до платформи та надіслати новину.

Усі матеріали на платформі розбиті на блоки: «Фейки», «Маніпуляція», «Правда», що полегшує пошук необхідної інформації.

Окрім того збоку на головній сторінці ресурсу поданий перелік посилань на достовірні джерела, звідки можна брати і перевіряти інформацію, серед них: Всесвітня організація охорони здоров'я, Міністерство охорони здоров'я України, Телефони Гарячої лінії Covid 19 по областях, Мапа та статистика поширення Covid 19 в режимі онлайн, Центр Громадського здоров'я, Урядовий сайт COVID 19, CDC -

Центр з контролю та профілактики захворювань в США, FDA - Управління з санітарного нагляду за якістю харчових продуктів та медикаментів (США).

У своєму дослідженні ми використовували базу фейків, мануляцій для аналізу з платформи «По той бік пандемії».

На конкретних прикладах проаналізуємо поширювані повідомлення, вказавши на правила перевірки інформації.

Одним з поширюваних у соціальних мережах був фейк про різні фази захворювання на Covid 19, симптоми та поради про лікування. Ця інформація була дуже ретельно виписана, чітко структурована, складалася з декількох блоків, містила алгоритми дій. Однак, якщо звернутися до офіційних джерел, якими на сьогодні є офіційні сайти: Всесвітньої організації охорони здоров'я (<https://www.who.int/countries/ukr>), Міністерства охорони здоров'я України (<https://moz.gov.ua>), Центру громадського здоров'я МОЗ України (<https://phc.org.ua>), Урядового сайту COVID 19 – (<https://covid19.com.ua>), то зрозуміємо, що самолікування не припустиме при симптомах COVID 19. ВООЗ, МОЗ стверджують, що при вияві ознак захворювання – лихоманка, підвищена температура, утруднене дихання, треба негайно звертатися до лікаря.

Автори фейкової інформації виділили 3 фази захворювання: 1 фаза – початок захворювання, 2 – запалення, 3 – видужання. Проте за офіційними джерелами інформації, таких стадій не існує, на думку лікарів, між зараженням і появою симптомів може пройти 2-14 днів, все доволі індивідуально і залежить від складності перебігу. Тому ці фази, вказані дні прояву тих чи інших симптомів плутають читачів.

Досить дивними видаються методи лікування на кожній із стадій хвороби. На другій стадії (запалення) у повідомленні радять пити більше води до півтора літра в день і вживати вітамін С. Як відомо усім, самолікування шкодить здоров'ю, тому ВООЗ, МОЗ категорично

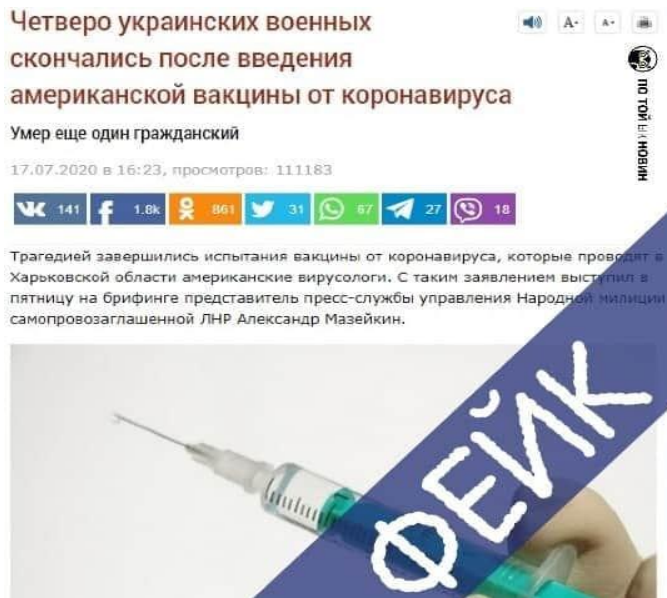
заявлять про необхідність негайного звернення до лікаря при перших симптомах хвороби.

На останок у повідомлення стверджується про необхідність вживання в їжу фруктів та овочів, у яких рН перевищує кислотний рівень коронавірусу (5,5 – 8,5). Серед таких виділено: авокадо (15,6 рН), лимон (8,2 рН), манго (8,7 рН) та інші. Однак, якщо перевіритися за достовірними джерелами рН зазначених продуктів, то ми переконаємося, що ці показники завищені від справжніх: авокадо (6,3 рН), лимон (2,2 рН), манго (6 рН).

Набула широкого поширення в соціальних мережах інформація про те, що в Україні американська вакцина від Covid 19 вбила п'ятеро людей, а також про четверо українських військових, які померли після введення американської вакцини.

Якщо перевірити джерело інформації, звідки йдуть повідомлення, то ми можемо помітити, що це Kompravda.ru. Відразу треба зауважити, що це російського походження джерело, проте, якщо спробувати перейти на цей ресурс, то його не можна знайти, він не доступний. Це відразу має дати розуміння неправдивості інформації, оскільки її не можна перевірити на ресурсі.

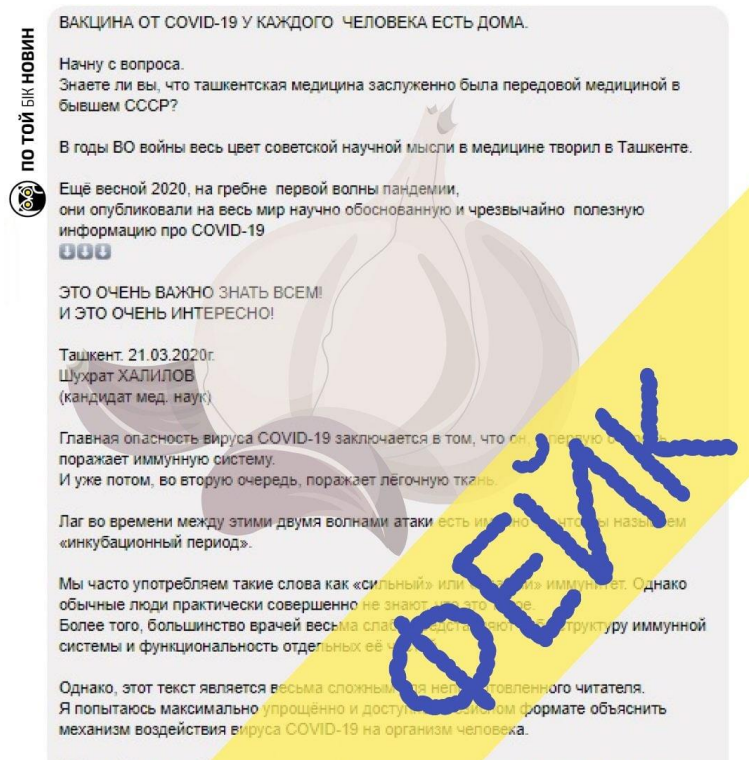

Перевіривши інформацію про випробування вакцини від корона вірусу на офіційних сайтах Міністерства охорони здоров'я України (МОЗ), Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВОЗ), можемо стверджувати, що випробувань на американської вакцини на українських військових не ведеться. На сьогодні 150 країн світу ведуть розробки вакцини, лише 30 країн знаходяться вже на останній фазі випробовувань.

На офіційному сайті російського агентства «Інтерфакс» була опублікована новина про початок клінічних випробувань вакцини на добровольцях з військовослужбовців. Повідомлення підкріплено покликання на Міністерство оборони. Тому, як бачимо, це повідомлення було дезінформацією і було запущено російськими пропагандистами.

Досить популярним було поширення у різних соціальних мережах повідомлення під заголовком: «Вакцина від Covid 19 є у кожної людини вдома». Вже сам заголовок має насторожити, адже за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я вакцини ще немає. Далі автори в підзаголовку повідомлення звертаються до читача: «Почну з питання. Знали ви, що ташкентська медицина вважалася передовою у бувшому СРСР? В роки ВВв весь світ радянської науки в медицині твориву

Ташкенті» [25]. Такий текст викликає емоції, здивування, тому розрахований на те, що читач далі сприймав текст.

Наступне речення повідомляє про те, що весною 2020 р. на піку першої хвилі пандемії були опубліковані на весь світ науково обґрунтовану корисну інформацію про Covid 19. Потім великими літерами друкувався текст: «Це дуже важливо знати усім! І це дуже цікаво!». Таке формулювання повинно насторожити читача, адже використовуються слова-маркери: цікаво, вадливо, усім, дуже.

Далі автори публікації наводять інформацію про те, що протидіяти коронавірусу допоможе часник, але зауважують, що часник має звичайну протимікробну дію; у когось може бути на нього алергічна реакція. Вони наголошують: «За помірною вживання це вам не зашкодить, але й не виробить імунітет від коронавірусу. Однак за поточного спалаху немає жодних доказів, що вживання часнику може захистити від коронавірусу» [25].

Для того, щоб перевірити правдивість висловлюваного достатньо зайти на сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я, на якому розміщено публікацію: «Факт: Вживання в їжу часнику не запобігає

зараженню Covid 19. Часник – це здорова їжа, яка може мати деякі протимікробні властивості. Однак за поточного спалаху немає жодних доказів того, що вживання часнику захистило людей від нового корона вірусу» [21]. Окрім того на сайті Всесвітньої організації охорони здоров'я ще наявне відеозвернення лікарів-науковців щодо поширюваних міфів про коронавірус.

Ще один із цікавих фейків, що був поширеним інтернет-виданням «Гордон» (<https://gordonua.com>) в розділі «Новини. Світ» від 20.04.2020 р., був матеріал під заголовком «Нобелівський лауреат заявив, що корона вірус створили в китайській лабораторії під час експериментів із вакциною від ВІЛ». У ліді публікації автори зауважили: «На думку французького вірусолога Люка Монтаньє, коронавірус не може мати природного походження. Він підозрює, що стався витік із лабораторії в китайському Ухані. В офісі президента Франції заявили, що словам науковця немає підтверджень» [20].

СВІТ

ПО ТОЙ БІК НОВИН

Нобелівський лауреат заявив, що коронавірус створили в китайській лабораторії під час експериментів із вакциною від ВІЛ

На думку французького вірусолога Люка Монтаньє, коронавірус SARS-CoV-2 не може мати природного походження. Він підозрює, що стався витік із лабораторії в китайському Ухані. В офісі президента Франції заявили, що словам науковця немає підтверджень.

20 квітня, 2020 17:18 | коментарів: 4

Цей матеріал можна прочитати і російською мовою

Монтаньє є одним із першовідкривачів ВІЛ.
Фото: ЕРА

Коронавірус SARS-CoV-2 створили в лабораторії, імовірно, в Китаї, за словами французького вірусолога, лауреата Нобелівської премії 2008 року Люка Монтаньє.

ФЕЙК

Матеріал починається абзацом, який навмисно виділили чорним жирним текстом, у нього йдеться про те, що «коронавірус SARS-CoV-2 створили в лабораторії, імовірно, стався випадковий витік. Таку думку в ефірі телеканала CNews 17 квітня висловив французький вірусолог, лауреат Нобелівської премії 2008 року Люк Монтаньє» [20].

Автори публікації стверджують і доводять, що «на його думку, структура вірусу демонструє, що це – розробка молекулярних біологів, а не витвір природи. У SARS-CoV-2 є сліди ВІЛ і малярії, заявив 87-річний Монтаньє. Він припустив, що новий коронавірус могли синтезувати під час пошуку вакцини проти ВІЛ; ці роботи, за його даними, вели в лабораторії Уханського інституту вірусології протягом приблизно 20 років. Монтаньє вважають одним із першовідкривачів ретровірусу ВІЛ, першу роботу на цю тему він опублікував 1983 року» [20].

У матеріали наведені дані про те, що в офісі Президента Франції заявили про непідтвердженість думок науковця певними доказами, про відсутність фактичних даних. Так само стверджується про відсутність доказів у цьому висловлювання у міністерстві закордонних справ Китаю.

Автор в кінці публікації стверджує про те, що у науковому світі вчені дійшли спільного висновку про природне походження вірусу. Вони вважають кажанів переносниками вірусу, а поширення вірусу набув через тварин-інтермедіаторів (змій, панголінів).

У цьому матеріали наведені різні точки зору, думки науковців. Однак ця новина мала поширення у соціальних мережах лише з викладення думки французького вірусолога Люка Монтаньє, який у 2008 році отримав премію за відкриття вірусу імунодефіциту людини. Звісно, що покликання на авторитет такої людини мало вселити довіру до повідомлення. Однак необхідно ознайомитися з версією цього професора, з доказовою базою та іншими думками, щоб зрозуміти, що

це твердження немає жодних доказів. Такий матеріал мав не меті дезінформувати читачів, покликаючись на авторитет вченого.

Широкого поширення набув в соціальних мережах фейк про те, що коронавірус на поверхнях не живе. Заголовок цього матеріалу був такий: «Вірусу на поверхнях немає!». Такий заголовок декларативний, відразу викликає емоції. Далі в підзаголовку подавалася така інформація: «Це фантастична вдача. Коронавірус на поверхнях не життєздатний. Він передається тільки через дихання. Вчора німецькі вчені підвели підсумок складних і дорогих досліджень коронавірусу» [25]. У цій частині тексту інформація подається через використання емоційних прикметників, на які роблять автори акцент: «фантастична, складне, дороге», а також покликаються саме на німецький вчених, адже саме вони є авторитетними.

Сам текст повідомлення починається досить емоційно, автори пишуть: «Німці! Вам величезне людське дякуємо!!!» [25]. Звісно ж, що це емоційно насичені речення, після яких вживаються знаки оклику. Далі описуються результати дослідження команди вірусолога Хендрика Штрека з Хейнсберга. Однак жодних конкретних результатів дослідження не було надано, лише автори зазначають, що результати

досліджень повністю перевернули уявлення про шляхи передачі корона вірусної інфекції. Вони стверджують, що були досліджені квартири заражених Covid 19 в місті Хайнсберзі, де було зафіксовано найбільше хворих. За результатами цих обстежень було зроблено висновок, що на поверхнях життєздатних вірусів немає.

Для перевірки інформації, що міститься у повідомленні, достатньо здійснити пошук досліджень вірусолога Хендрика Штрека з Хейнсберга. Цікаво те, що результатів таких досліджень немає. Лише британська газета «The Guardian» опублікувала коментар цього вченого, в якому він повідомляє, що відсутня публікація будь-яких досліджень і це тільки попередні висновки. Окрім того, наявний запис ефіру одного телеканалу, в якому вірусолога запитали як швидко можна заразитися, взявшись за ручку дверей, на що він відповів про серйозність такого дослідження і його відсутність.

Якщо перевірити наявність взагалі подібного роду досліджень, то можемо, дійсно, знайти їх, однак вони проводилися організацією CDC, що є американським центром з контролю захворювань. Відповідно до цього дослідження, були зроблені наступні висновки щодо живучості коронавірусу на різних поверхнях: пластик (поліпропілен) – до 72 годин, нержавіюча сталь (AISI 204) – до 48 годин, картон – до 24 годин, мідь – до 4 години.

Таким чином, інформація, що містилася у повідомленні є фейком, дезінформацією, що вводить в оману читачів.

Ще один з фейків про методи лікування вірусу був поширений в Інтернеті, навіть на телебаченні. У повідомленні зазначалося, що розчин перекису водню є профілактика коронавірусу.

У цих публікаціях містила інформація про те, що розчин перекису водню є дезінфікуючим засобом, тому вживання його або полоскання горла допоможе вберегтися зараження вірусу.

Насправді, якщо перевірити цю інформацію у спеціалізованих довідниках, літературі, то знайдемо твердження про те, що «ковтання невеликої кількості побутового 3% перекису водню може викликати незначні симптоми, такі як здуття живота, легкий біль у шлунку та в деяких випадках блювоту. Однак прийом більших кількостей або більшої концентрації перекису водню може спричинити виразки та опіки у роті, горлі та шлунку».

Окрім того, якщо почитати останні дослідження, перевірити інформацію на офіційних сайтах міністерства охорони здоров'я України та інших подібних ресурсах, то ми переконаємося, що немає жодних доказів ефективності перекису водню у лікуванні та профілактиці коронавірусу.

Отже, споживаючи будь-яку інформацію, необхідно пам'ятати про медіаграмотність, критично сприймати тексти, перевіряти інформацію на достовірність за вказаними критеріями.

2.2. Аналіз панічних фейків у період інфодемії

Другою групою фейків, маніпуляцій, дезінформації щодо пандемії є панічні фейки. Головним їхнім завданням є створити паніку серед громадськості, дезорієнтувати населення, сіяти страх.

Серед найбільш розповсюджених панічних фейків були про те, що:

- коронавірус – це біологічна зброя;
- хворих найбільше, правду приховують;
- деякі країни відмовилися від боротьби з корона вірусом;
- вірус втік з китайської лабораторії;
- люди з II групою крові частіше хворіють на корона вірус;
- по будинкам ходять дезінфектори
- померлих від вірусу виводять вантажівками;
- без тесту на Covid 19 дітей не будуть пускати в школу;
- діти, які бояться захворіти на Covid 19, можуть не ходити до школи;
- у ВООЗ закликають країни більше не вводити карантин;
- про зараження золотистим стафілококом через носіння масок та ін.

Найбільш популярним методом створення панічних фейків є такий алгоритм: на початку повідомлення завжди великими літерами звертаються «Увага! Терміново! Всім привіт! Шановні батьки!», тобто відразу акцентується увага. Надалі повідомляється про приватній цього повідомлення, адже воно отримано від знайомого / брата / свата / кума / чоловіка / сестри або іншої близької особи, що має вселити довіру. Причому дуже часто такі рідні працюють або в СБУ, поліції, міністерстві або іншій урядовій організації. Завжди просять передати, розповсюдити всім іншим таємну, секретну інформацію. Часто такі повідомлення підкріплюються неякісними фото, скріншотами, на яких розмиті обличчя, фото військових, аудіозаписами з шумами. Як правило,

такі повідомлення є дезінформаційними, адже вони містять лише емоції, цифри, фото і короткий підпис, що формує ставлення.

Останнім часом у соціальних мережах, батьківських чатах, групах у вайбері поширювалася інформація про, ще дистанційне вимірювання температури є шкідливим, впливає на склад крові людини, несе навіть смертельні наслідки. Автори цього повідомлення стверджують, що школи, дитячі садочки, магазини використовують дешеві, так звані «технічні пірометри», в інструкції яких зазначено про зміни різного роду поверхонь, крім температури тіла людини та тварин. У повідомленні зазначається, що ці апарати діють на основі лазерного вимірювання і пропускають лазер через організм людини, чим і зумовлюється шкідливий вплив.

 по той БІК НОВИН

Таке повідомлення є абсолютним фейком, можемо навести декілька спростувань. По-перше, якщо перевірити статистику смертності від використання медичних або побутових вимірювачів температури, то переконаємося, що її не існує, не зафіксовано у світі жодного випадку. По-друге, вимірювання температури здійснюють виключно побутовими та медичними дистанційними термометрами.

Потужність випромінювання лазера на таких пірометрах становить не більше 5 мВт (міліват), що є абсолютно безпечним, хоча медичні працівники застерігають про неможливість наведення лазера на очі людини, адже воно може спричинити пошкодження зору. По-третє, технічними пірометрами не можна вимірювати температуру тіла людини, оскільки вони мають величезну похибку – до 5-10°C.

Отже, повідомлення про небезпеку вимірювання температури дистанційними засобами із зображення дитини, на яку наводять термометр, є фейком, який можна віднести до панічних, оскільки їхня мета – спричинити паніку серед громадськості.

Останнім часом почав «гуляти» різними мережами фейк про те, що на вулицях роздають людям безкоштовно маски, які просять приміряти, якщо вони підійдуть, обіцяють видати на всю сім'ю. Однак автори цього повідомлення застерігають громадськість не брати ці маски, оскільки вони пропитані наркотичними речовинами, від яких людини втрачає свідомість, а злочинці можуть безперешкодно потрапити до квартири та здійснити грабіж.

Такі повідомлення були поширені активно навесні в Росії та Білорусії, де повідомляли до зловмисників, які під виглядом волонтерів роздають захисні маски з просочені наркотичними речовинами.

Для того, аби перевірити правдивість цих повідомлень, достатньо промоніторити статистику злочинів на сайтах Національної поліції, знайти інформацію про зафіксовані такого типу злочини. Результат такої перевірки доводить, що на території України подібних злочинів або звернень громадян із скаргами не було.

Більше того, на неправдивість повідомлення також вказує його анонімність. Люди просто поширюють сфотографований текст на аркуші паперу. В ньому не зазначено джерело інформації, невідомо міста, де такі пограбування нібито сталися.

Ще одним панічним фейком про маски стало поширюване в соціальній мережі Фейсбук повідомлення про придушення волі та знищення індивідуальності під час носіння маски.

Автори публікації в заголовок винесли фразу: «Знаєте ви, що...», причому вона написана великим літерами по центру для привертання уваги читачів. Потім зазначається, що «2300 років тому задовго до ісламу, араби виявили, що змушування людей закривати ніс та рот, зломило їхню волю та індивідуальність. Це зробило їх покiрними» [25]. Прикметним є те, що такі ключові слова, як змушування, рот, ніс, воля виділені і написані великими літерами. Це зроблено навмисне, або читач зробив акцент на цих словах.

Далі автори зауважують, що «ось чому нав'язали кожній жінці обов'язково носити тканини на обличчі. Потім іслам перетворив його на символ підпорядкування Аллаху, чоловіку-власнику гарему, королю. Сучасна психологія пояснює це, що без обличчі ми не існуємо як незалежні істоти» [25]. Знову таки у цій частині матеріалу виділені слова «символ», «нав'язали».

Завершується повідомлення тим, що «маска – це початок видалення індивідуальності. Той, хто не знає своєї історії приречений на повтор!!» [25].

Для того, щоб перевірити інформацію у цьому повідомленні достатньо знайти факти, що пов'язані з ісламом, історією закривання обличчя у жінок різних національностей. Звичка закривання обличчя тканиною була ще у народів, які мешкали у посушливих регіонах, пустелях. Це робилося для того, аби пісок, пил не потрапляв до обличчя, в очі, в ніс, не спричиняв різні запалення. Пізніше цю традицію стали використовувати в різних традиційних обрядах мусульман, юдеїв та інших народів. Причому ні іслам, ні інші релігії не мають відношення до придушення волі або знищення індивідуальності. Прикривання обличчя жінки вуаллю було відомо в ще Європі.

Окрім того, це повідомлення було супроводжене фото, на якому зображена жінка у масці, що прикута до вух кайданами. Фото досить емоційне, хвилююче, воно й несе панічні емоції.

Фейком, що почав сіяти паніку серед громадськості стало поширення серед медіа інформації про те, що ВООЗ закликають країни більше не вводити карантин. Такі заголовки та пояснювальні матеріали розмістили такі сайти, як УНІАН, Кореспондент, gazeta.ua, Главком, radiotrek.rv.ua, Високий Замок та інші. Причому ці поважні медіа покликаються на російський сайт МедикФорум, який, в своє чергу, не вказує жодних прямих покликань, цитат, прізвищ.

Перевіривши інформацію, ми дізналися, що 1 серпня 2020 року головна епідеміологиня ВООЗ Марія Ван Керкгов заявила в ексклюзивному інтерв'ю британському виданню «The Telegraph», що запровадження карантину матиме згубні наслідки для суспільства та економіки. В прямій цитати це звучало так: «Ми сподіваємось, що країнам не доведеться знову впроваджувати національні обмеження (national lockdowns)» [25].

За її словами, замість національних обмежень треба використовувати «локальні» заходи для стримування поширення коронавірусу. «Тотальні обмеження (lockdowns) - це не те, що рекомендує ВООЗ. Але цей «сокирний» інструмент був потрібен для виграшу часу в підготовці системи охорони здоров'я до напливу хворих», - сказала Керкгов [25].

Тому, як бачимо, прямих закликів щодо не запровадження карантину не було зроблено. Всі медіа, що розповсюджували таку інформацію, просто не дочитували до кінця і не розбиралися в інтерв'ю головної епідеміологині ВООЗ Марія Ван Керкгов. Тому і з'явилася ця новина з яскравими заголовками про непотрібність карантину.

У соціальній мережі Фейсбук поширювали дві жахливі фотографії, на яких показані інфіковане горло людини. Текст, що супроводжував фото був на англійській мові. У заголовку було написано підписі «COVID-19. Написано доктором Legrand». До того ж автори цього допису стверджували, що саме так виглядає горло хворих на COVID-19.

Текст цього повідомлення був досить емоційний, він скоріше всього лякав людину: «Коли ти захворієш на коронавірус, у тебе буде лихоманка. Сильна лихоманка. Найпотужніша лихоманка, яку ти будь-коли знав. Це не буде схоже на типові лихоманки грипу. Ти дихатимеш повільно, ніби твій ніс заткали губкою. Коли ти спробуєш вдихнути, відчуєш слібкість - тобі бракуватиме повітря. І це тебе налякає» [25].

Такі публікації лякають людину, створюють паніку. Окрім того, фото, що розміщувалися знизу, не мають ніякого відношення до корона вірусної хвороби, оскільки, на думку лікарів, вірус не поражає слизову горла.

Перше зображення вперше з'явилося в іспаномовному звіті про захворювання тонзиліт 27 березня 2019 року. Його можна знайти ще з минулого року на фотосервісі Adobe Stock.

Другу світлинку взяли з сайту Центра контролю та профілактики захворювань США (CDC). У підписі зазначено, що фото датується 1958 роком, на ньому зображено стрептокок.

Тому можемо твердити, що дуже часто жахливі фото, що прикріплюють до фейкового тексту, не мають відношення до інформації, їхня функція налякати людину, викликати панічний ефект.

У соціальних мережах і на сумнівних сайтах поширювався допис про те, що в Україні нібито почалася чіпізація населення, тобто вживлення під шкіру мікрочипу з персональними даними. Посилаються автори таких повідомлень на пост львівського стоматолога Юрія Дмитришина, в якому він написав: «Вперше в Україні! Плануємо встановлення в нашій клініці сертифікованих біочипів банківських карт. Скрізь, де є раурасс ви зможете розраховуватися проведенням руки» [25].

Однак пізніше у нього на сторінці з'явився ще один пост, де він зауважив: «Цікаво і весело було спостерігати за реакцією людей. Це був гарний жарт! Всім приємного закінчення карантину і поменше реагуйте на теорії заговорів. Stay home be happy!» [25].

Окрім того, до цього посту було прикріплено 2 фото, на який зображувався процес ін'єкції, а друге – фото рентген знімку, де видно якусь капсулу, ніби то чіп. Подібні фото, взяті з Інтернету і прикріплені до тексту, ніякого відношення до чіпізації воно не мають.

Подібним постам не можна довіряти, необхідно перевіряти достовірність інформації та фото.

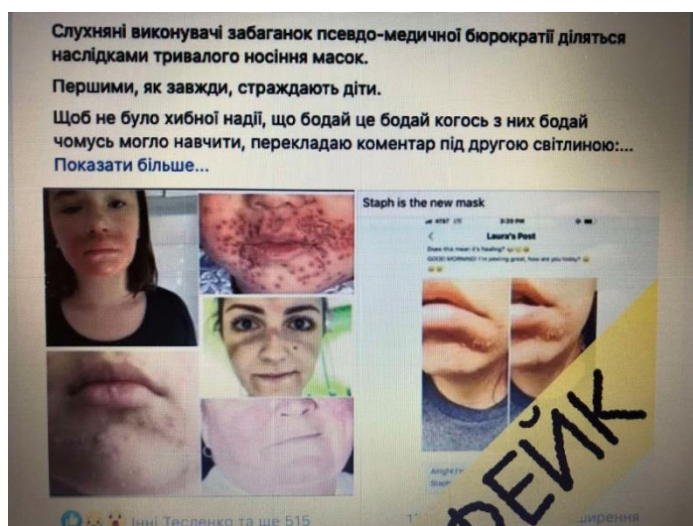
Широкого поширення в Інтернеті набуло фото, де зображені лікарі у звичайному медичному одязі з масками для захисту і людей в спеціальних захисних костюмах, спеціальних масках. Підпис до фото був такий: «Реалії української медицини. Чиновники і лікарі» [25].

Фото, яке підкріпили до запису було зроблене 7 квітня 2020 р. у російському місті Пскові, коли губернатор відвідував інфекційне відділення місцевої лікарні. Тому ніякого відношення до українських реалій воно не має. Для перевірки інформації достатньо було знайти першоджерело цього фото, де воно було розміщено, ким зроблено, хто зображений на фото. Така перевірка покаже істинність фото.

Метою таких фейків є налаштування громадськості проти діючої влади, її представників, викликати обурення, гнів з боку читачів.

Ще один панічним фейков, що активно просувався мережею, стало фото, на якому було зображені обличчя людей, які начеб то заражені стафілококом через носіння масок.

Моторошні фото були підписані текстом, в якому йшлося: «Слухняні виконувачі забаганок псевдо-медичної бюрократії ділять наслідками тривалого носіння масок» [25].

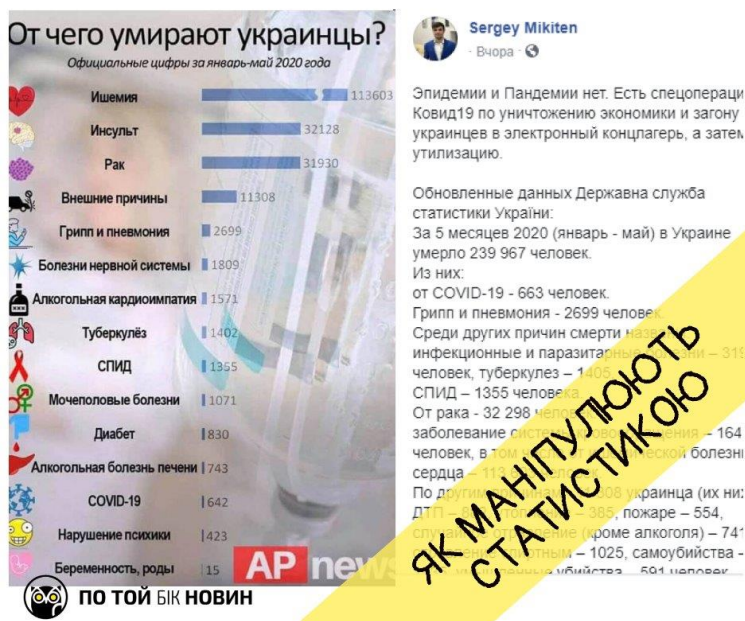
Далі йшлося, що першими постраждали діти, крім того на фото були зображені підлітки. Всі ці фото мають викликати емоції, страх, гнів, обурення.

Перевіривши всі фото, можна твердити, що фони зовсім не стосуються коронавірусу і наслідків носіння масок. На фото зображені наслідки від вітрянки, від вірусу герпесу, від золотистого стафілокока. Фото зроблені з різні часові проміжки, в різних країнах і кожна з них стосується різних хвороб.

Як і в попередніх випадках, фото і текст не пов'язані між собою, таке повідомлення є фейком.

Зафіксовані нами маніпуляції, коли правдиву інформацію трактують неправильно, нею маніпулюють. Так, в мережі були поширені дані про кількість смертей від різних захворювань в Україні за період з січня до травня 2020 року, які були офіційно опубліковані на сайті Державної служби статистики.

Дійсно, ці дані правдиві і вони стосувалися періоду 5 місяців – січень-травень. Як нам відомо, перші смертельні випадки від коронавірусу почали фіксувати лише в березні місяці, тому фактично дані про Covid 19 за лише 3 місяці. Сьогодні ці дані вже не дійсні, кількість жертв набагато більша.

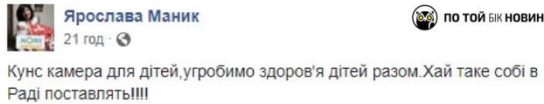
Окрім того, ці фото статичних даних багато хто коментував, покликаючись на цифри і стверджуючи, що епідемії та пандемії немає, що це спецоперація із знищення економіки та загому українців в електронний концтабір, а потім утилізація. Далі автор коментує цифри, якими намагається підтвердити свої слова.

Звісно, такі коментарі з використанням справжніх даних, є маніпуляцією.

Ще однією маніпуляцією з використанням фото, була інформація про те, що школярі будуть навчатися з дотримання соціальної дистанції і використанням пластикових кабінки.

Звісно ж користувачі соціальних мереж виступили з обуренням: «Ви уявляєте першачків у цій будці-халабудці?!», «Як же вони, бідні, там дихають?» «Кунст камера для дітей, угробимо здоров'я дітей разом. Хай таке собі в Раді поставлять!!!!» [25].

Цікавим є той факт, що світлина справжня і вона стосується навчання в Індонезії в умовах карантину. Фото було підписано так: «Система безпеки учнів у навчальному просторі в Індонезії під час со-р pandemic19» [25].

Однак автори повідомлення навмисне прикріпити це фото для української реалії, нагнітаючи ситуацію навколо навчання в Україні в період пандемії.

Насправді цю інформацію легко перевірити. Українських шкіл вона не стосуються, в планах Міністерства освіти і науки України взагалі не згадуються пластикові кабінки, не було такої інформації ні на офіційних заходах чи брифінгах міністерства. На сайті Міністерства є рекомендації щодо навчання в період пандемії та карантину, де зазначається про дотримання маскового режиму, соціальної дистанції, провітрювання навчальних приміщень, пересування в коридорах та інші заходи [22].

Досить поширеного маніпуляціє стала інформація про те, що помилки під час тестування на коронавірус, про неправильність забору матеріалу.

Як і в попередніх прикладах, інформація подається з досить емоційним фото, на якому зображено процес забору матеріалу в дитини для проведення тесту ПЦР, причому на фото дитина опирається, кричить, а батько її силою тримає. Знову фото впливає на читача, викликає у нього багато емоцій. Окрім того, фото підписано «Всі ваші тести брешуть».

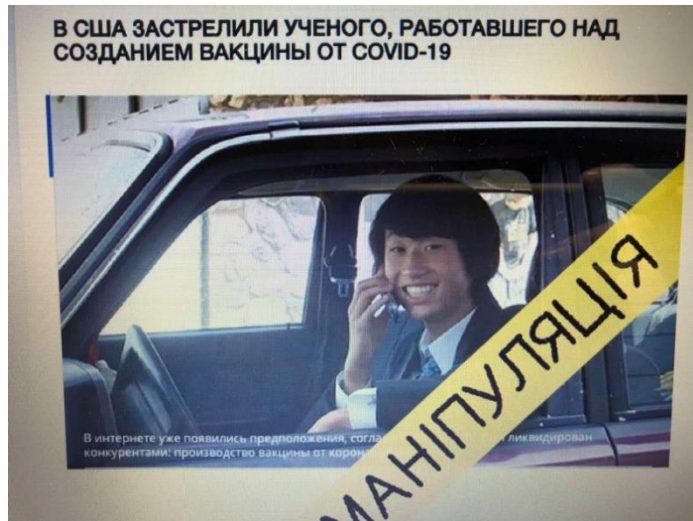
ВСІ ВАШІ ТЕСТИ БРЕШУТЬ

Поширювачі фейку посилаються у своєму матеріалі на дослідження з Китаю, яке проводили ще у лютому 2020 року, коли використовувалися перші тести. Відтоді було зроблено велику кількість досліджень, розроблено нові системи тестування, які відповідають усім нормам та дають високу точність результату.

Маніпуляцією було повідомлення, що розповсюджувалося в різних медіа під заголовком «У США застрелили вченого, який працював над створенням вакцини від Covid 19». Такий заголовок є прикладом клікбейту (від англ. клацання, наживка) – це тенденція, за якою заголовки формулюються задля привертання уваги читачів, щоб змусити їх переходити за посиланням. Такі прийоми часто використовують саме у заголовках, адже вони таким чином інтригують, є «гачком» для читача. При клікбейті використовується недомовленість на межі з дезінформацією, часто прикріплюють фото, картинку, що контрастує із заголовком, а також суть новини часто полягає в теорії змови.

У більшості матеріалів, що стосувалися цієї події, були використані як правдиві факти, так і брехня. Правдивим є той факт, що, дійсно, в США було вбито вченого, який працював над дослідженням COVID 19. Однак і тут є маніпуляція, адже поліція не пов'язує вбивство науковця із його професійною діяльністю.

Вчений, якого було вбили, Бінфенг Лю, він не вірусолог, як назвали його більшість медіа, і не розробляв вакцини проти COVID 19. Напрямок його роботи було вивчення впливу коронавірусу на організм людини через комп'ютерне моделювання механізмів дії вірусу. Тобто, вчений не працював із фактичним «живим» матеріалом, а лише з віртуальними моделями. Про роботу над вакциною ні у профілі вченого, ні у фаховій заяві від університету не було зазначено.

Окрім того, за результатами розслідування поліція не знайшла жодних доказів, що трагедія сталася через дослідження вченого.

Таким чином, проаналізувавши ряд повідомлень, публікацій, що поширювалися Інтернет медіа, соціальними мережами, можемо зробити висновок, що в період пандемії коронавірусу відбувався процес інфодемії, тобто була лавина дезінформації, нагнітання, залякування громадськості, публікація псевдонаукових поглядів, інтерпретацій для підняття рейтингів медіа. Все це ускладнює боротьбу з пандемією Covid 19 та подання вірусу.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши основні тенденції, інструменти та технології медіа грамотності у період інфодемії, спричиненої корона вірусом, можна зробити такі висновки та узагальнення.

Сьогодні в період пандемії, спричиненої вірусом Covid 19, людство нашої планети опинилося в інформаційному вакуумі, коли відсутня достатня кількість інформації про цей вірус, методи лікування, наслідки. Громадськість заповнює цю пустоту, шукаючи необхідну інформацію у просторах Інтернету, соціальних мережах. Саме цим і користуються фейкоботи, які створюють і розповсюджують неправдиву, маніпулятивну інформацію про вірус.

Саме сьогодні, як ніколи, важливо бути медіаграмотним, вміти розпізнати фейки, маніпуляції, дезінформацію, критично мислити і піддати кожен медіатекст аналізу.

Поняття медіаграмотність використовують паралельно з медіаосвітою, адже більшість дослідників вважають, що медіа грамотність – це частина і результат медіаосвіти. Як наголошують автори праці «Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд», медіаграмотність – «це здатність критично й усвідомлено оцінювати медіатексти, підтримувати критичну дистанцію щодо популярної культури та чинити спротив маніпуляціям» [17, с. 21].

Як заявив генеральний директор Всесвітньої організації охорони здоров'я Тедрос Аданом Гебреісус, «інфодемія – це лавина дезінформації, нагнітання й залякування у бажанні масмедій підняти власні рейтинги, псевдонаукових порад та інтерпретацій, що накриває світ і серйозно ускладнює боротьбу з реальною проблематикою зупинення та подолання хвороби» [6].

Сьогодні в часи пандемії, що спричинив вірус Covid 19, важливим для громадськості є вміння розпізнавати неправдиву, фейкову, маніпулятивну інформацію. Серед основних критеріїв перевірки інформації є перевірка наявності у публікації вказівки на країну, місто, де відбулася подія; дати, коли сталася подія.

Ще одним з критеріїв є перевірка першоджерела та авторства. Досить важливим є перевірка джерела розповсюдження інформації, необхідно вивчити, чи авторитетним щодо достовірності є сайт, медіа ресурс, що поширює новину. Треба перевірити, чи можна довіряти цьому ресурсу.

Важливим є перевірка авторство матеріалу. Необхідно знайти інформацію про автора, його місце роботи, його популярність, відомі праці. Якщо матеріал не містить вказівки на автора, то це може свідчити про неправдивість інформації.

Якщо публікація містить покликання на думки експертів, науковців, фахівців, також необхідна перевірка експертних думок, хто про це говорить. Має бути чітко зазначено ім'я, прізвище експерта, де він працює, посада його, відомі його праці. Не допускається зазначення у публікації таких дописів, як: лікар з Італії, лікар-вірусолог з США, японські (китайські, американські) вчені рекомендують, медсестра з Уханя тощо.

Важливою та необхідною є перевірка інформації на офіційних сайтах організацій або інших відкритих джерелах інформації. Що стосується пандемії коронавірусу, то всю необхідну інформацію можна знати на таких ресурсах: Всесвітньої організації охорони здоров'я (<https://www.who.int/countries/ukr>), Міністерства охорони здоров'я України (<https://moz.gov.ua>), Центру громадського здоров'я МОЗ України (<https://phc.org.ua>), Урядового сайту COVID 19 – (<https://covid19.com.ua>).

Необхідним є перевірка фотоматеріалів щодо справжності, адже багато фотографій робиться за допомогою програм фотошопа, накладання інших фото, а також часто беруть фото, зроблене давно, яке не стосується цих подій і докладається до іншого тексту.

У своєму дослідженні ми використовували базу фейків, мануляцій для аналізу з платформи «По той бік пандемії» (<https://coronafakes.com>), що об'єднала журналістів, фактчекерів, фахівців, метою яких було перевірка та спростовують фейки про коронавірус. Це команда волонтерів, до якої увійшли такі організації, як: По той бік новин (Інститут розвитку регіональної преси), Без брехні, Наші гроші Львів, Кавун. Сіті, Букви, а також незалежні фахівці з України та Німеччини.

Усі фейки, маніпуляції ми поділили на дві групи: про ліки та способи лікування; панічні фейки. Нами було проаналізовано 17 популярних фейків, які активно розповсюджувалися в мережі Інтернет та рядом медіа. Під час аналізу ми вказали на інструменти та методи перевірки інформації, фотозображень. Нами були виявлені як фейки, так і маніпуляції. Найбільшу групу становили фейки про методи лікування, про ліки, вакцини проти коронавірусу.

Отже, опинившись під тиском інформації із соціальних мереж в умовах пандемії коронавірусу, необхідно використовувати інструменти медіаграмотності, серед яких варто виділити: критичне мислення, аналіз медіатекстів, фактчекінг, тобто перевірка подій, фактів, цифрових даних, документів, публічних заяв, фото, відеоматеріалів. Саме це надає можливість розпізнати маніпуляції, викрити фейки, протидіяти дезінформуванню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бути чи не бути: медіаосвіта і медіаграмотність в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrml.in.ua/2015/06/blog-post_2.html
2. Волошенюк О. Медіаграмотність — це те, що 150 років тому називали абеткою. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hromadskeradio.org / programs/hromadska-hvylya/mediagramotnist-ce-te-shcho-150-rokiv-tomu-nazyvaly-abetkoju-voloshenyuk>
3. Голоднікова Ю. [Українська медіаосвіта: у пошуках сенсу](http://www.mediakrytyka.info/media-filosofiya/ukrayinska-mediaosvita-u-poshukakh-sensu.html). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mediakrytyka.info/media-filosofiya/ukrayinska-mediaosvita-u-poshukakh-sensu.html>
4. Довідник. Журналістика та медіа: Енциклопедія / Зігфрід Вайшенберг, Ганс Й. Кляйнштойбер, Бернгард Пьорксен. – К.: ЦВП, АУП. – 529 с.
5. Дорош М. Медіаграмотність в Україні: розмиті вектори руху. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/mediagramotnist_v_ukraini_rozmiti_vektori_ruk
6. Дорошенко К. Світові інтелектуали про наслідки пандемії коронавірусу для людства <https://susplne.media/20654-svitovi-intelektuali-pro-naslidki-pandemii-koronavirusu-dla-ludstva/>
7. Дуб О. Медіаосвіта: світова практика на сучасному етапі. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.lnu.edu.ua/mediaeco/zurnal/N2/Mediaosvita/o_dub.htm
8. Енциклопедія сучасної України. Електронний ресурс. Режим доступу: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=21273
9. Іванов В. Завдання медіа педагогів – навчити дітей відрізнити якісну медіа продукцію від неякісної. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/>

10. Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд. – К.: АУП, ЦВП, 2011. – 58 с.
11. Ілляк Н. Медіаосвіта молоді як детермінанта сучасного інформаційного суспільства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/443>
12. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.
13. Медіаграмотність – запорука виграшу в інформаційній війні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/mediagramotnist_zaporuka_vigrashu_v_informat_siyuniy_viyni_u_kievi_obgovorili_stan_vprovadzhennya_mediaosviti/
14. Медіакультура особистості; соціально-психологічний підхід: навчально-методичний збірник / О.Т. Барішполец, Л.А. Найдьонова, Г.В. Мироненко, О.Є. Голубєва, В.В. Різун та ін.; За ред. Л.А. Найдьонової, О.Т. Барішпольця. – К.: Міленіум, 2009. – 440 с.
15. Медіаманіпуляція // Вікіпедія. [https://uk.wikipedia.org/wiki/Медіа-маніпуляція#:~:text=Медіа-маніпуляція%20\(за%20новим%20правописом,відеоцентри%2C%20що%20поєднують%20телевізійні%2C%20телефонні](https://uk.wikipedia.org/wiki/Медіа-маніпуляція#:~:text=Медіа-маніпуляція%20(за%20новим%20правописом,відеоцентри%2C%20що%20поєднують%20телевізійні%2C%20телефонні)
16. Медіаосвіта - Медіаграмотність - MediaSapiens. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/mediaosvita/>
17. Медіаосвіта та медіаграмотність: короткий огляд / Іванов В., Волошенюк О., Кульчинська Л., Іванова Т., Мірошниченко Ю. – 2-ге вид., стер. – К.: АУП, ЦВП, 2012. – 58 с.
18. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник / Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різун. – Київ: Центр вільної преси, 2012. – 352 с.
19. Мудра І. Поняття «фейк» та його види у ЗМІ // Теле- та радіожурналістика. Вип 15. – 2016. – С. 184-188

<http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n15/tv15-25.pdf>
<http://old.journ.lnu.edu.ua/vypusk7/n15/tv15-25.pdf>

20. Нобелевський лауреат заявив, що коронавірус створили в китайській лабораторії во время експериментів з вакциною від ВІС. Режим доступу: <https://gordonua.com/news/worldnews/nobelevskiy-laureat-zayavil-chto-koronavirus-sozdali-v-kitayskoy-laboratorii-vo-vremya-eksperimentov-s-vakcinoy-ot-vich-1496314.html>
21. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я. Режим доступу: <https://www.who.int/countries/ukr>
22. Офіційний сайт Міністерства охорони здоров'я України. Режим доступу: <https://moz.gov.ua>
23. Офіційний сайт Урядового сайту COVID 19. Режим доступу: <https://covid19.com.ua>
24. Офіційний сайт Центру громадського здоров'я МОЗ України. Режим доступу: <https://phc.org.ua>
25. По той бік пандемії. Інформаційна платформа. Режим доступу: <https://coronafakes.com>
26. Почепцов Г. Від Facebook'у і гламуру до Wikileaks: медіакомунікації. – Київ: Спадщина-Інтеграл, 2012. – 464 с.
27. Почепцов Г. Контроль над розумом. — Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012. — 350 с.
28. Рень Л.В. Медіаосвіта як засіб формування медіа культури учнів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/VchdpuP_2014_115_56.pdf
29. Сагайдак Г. В. Медіаосвіта в навчально-виховному процесі початкової школи. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.iprobuk.cv.ua/images/saгайдак_стаття.doc
30. Соціальна медіа грамотність: п'ять ключових принципів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prportal.com.ua/Peredovitsa/socialna-mediagramotnist-pyat-klyuchovih-principiv>

- 31.Спринчук Н. Медіаосвіта в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.vntu.edu.ua/eiron/2013/pdf/15.pdf>
- 32.Український медіаландшафт. – К.: Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні, 2011. – 41 с.